

VÄGAR TILL FRAMGÅNG

Studieförbunden och kommunerna – tillsammans för bildning

Folkbildnings-
studieförbundens
intresseorganisation **förbundet**

LÅT ER INSPIRERAS

Goda relationer mellan studieförbunden och kommunerna är en viktig del i ett lokalt förankrat folkbildningsarbete. Samarbetet fungerar väl på de flesta håll, men det finns utrymme för förbättringar. Dialogen behöver hållas levande och utvecklas.

Studieförbunden och kommunerna har olika roller, men oftast delar vi gemensamma mål. Det handlar om att ge människor förutsättningar att växa och utvecklas, genom hela livet. Om att skapa mötesplatser för lärande och kultur, att stödja föreningslivet och öka delaktigheten i samhället.

Kommunernas bidrag till studieförbunden har minskat kraftigt på senare år. Vi oroas av denna utveckling, särskilt som vi vet att vår verksamhet uppskattas av deltagarna. Men vi tror oss se en ljusning. Allt fler kommuner inser nu studieförbundens viktiga roll i lokalsamhället. Kommuner som tidigare inte gett bidrag till studieförbunden tänker om. Minskningstakten avtar och på många håll prövas nya samverkansformer med gott resultat.

Vi i studieförbunden ska skärpa insatserna för att etablera goda relationer med kommunerna. Framför allt ska vi visa att vår närvaro bidrar till ett mer levande lokalsamhälle.

Vi har valt att kalla skriften Vägar till framgång och vi lyfter fram några faktorer som vi tror kan bidra till utvecklat samarbete och förbättrad dialog mellan studieförbunden och kommunerna. Du möter politiker, tjänstemän och studieförbundsöreträdare som ger sin syn på saken.

Låt er inspireras av Vägar till framgång! Det finns mycket att vinna på ett utökat samspel mellan studieförbunden och kommunerna.

” Vi i studieförbunden ska skärpa insatserna för att etablera goda relationer med kommunerna.

Annelie Roswall Ljunggren
Generalsekreterare
Folkbildningsförbundet

INNEHÅLL

INLEDNING	3
ATT MÖTAS – dialog & samråd	6
Bra dialog ökar förtroendet och föder idéer	
ATT BERÄTTA – information & opinion	10
Konsten att berätta rätt saker på rätt sätt	
ATT SAMVERKA – partnerskap & uppdrag	16
Initiativ och uppdrag för samhällsutveckling	
ATT VILJA – aktiv folkbildningspolitik	20
Med politiskt intresse och handlingskraft	
ATT SAMORDNA – internt studieförbundssamarbete	26
Här talar folkbildningen med gemensam röst	
FOLKBILDNINGSFÖRBUNDET OCH STUDIEFÖRBUNDEN	32

VÄGAR TILL FRAMGÅNG

Studieförbunden och kommunerna – tillsammans för bildning

Utgiven av Folkbildningsförbundet, februari 2013. Text och grafisk form: Thomas Östlund Produktion. Illustrationer: Ninni Oljemark. Foto: Patrick Trägårdh (s. 8), Hans Stenlund (s. 13), Lars Angantyr (s. 23) Bildbyrån Maskot (omslag) Tryck: Norra Skåne Offset

Folkbildningsförbundet, Wallingatan 38, 111 24 Stockholm • 08-402 01 50
fbf@studieforbunden.se • www.studieforbunden.se
Folkbildningsförbundets material 2014:3

ISBN 978-91-85294-96-1

INLEDNING

Studieförbundens verksamhet sker i Sveriges kommuner. På så gott som varje ort genomförs studiecirklar och kulturprogram i de mest skiftande ämnen. En stor del av verksamheten sker i samarbete med föreningar och nätverk. Studiecirkeln är deltagarstyrd och bygger på människors lust att lära och utvecklas tillsammans.

Varje år genomförs ungefär 276 000 studiecirklar och 340 000 kulturprogram. Cirka 660 000 personer över 13 år deltar årligen i studiecirklar.

Stort förtroende bland politiker och allmänhet

Under 2013 och 2014 har Sifo, på uppdrag av Folkbildningsförbundet, gjort flera undersökningar om attityder till folkbildning och studieförbund. Resultaten visar att 97 procent av politiker med ansvar för folkbildningsfrågor är mycket eller ganska positiva till folkbildning. Nio av tio kommunstyrelseordföranden anser att studieförbundens verksamhet är viktig eller mycket viktig. Samtidigt tycker 88 procent av allmänheten att studieförbunden är viktiga för samhället. Sex av tio tillfrågade anger att de deltagit i aktiviteter hos något studieförbund.

Både allmänhet och politiker har alltså positiva associationer till begrepp som folkbildning och studieförbund.

Minskade kommunala bidrag – trendbrott i sikte?

Merparten av studieförbundens intäkter kommer från offentliga bidrag. Staten står för den största delen, och när det gäller det statliga bidraget har det inte skett några dramatiska förändringar under de senaste tjugo åren.

Kommunernas bidrag till studieförbunden har däremot sjunkit avsevärt under samma period. Sedan 1992 har de generella kommunbidragen i det närmaste halverats. Utslaget per invånare minskade kom-

” Kommunföreträdare efterluser en fördjupad dialog.

munernas årliga bidrag från 77 till 36 kronor per invånare mellan 1992 och 2011. Det finns dock stora skillnader mellan kommunerna, från noll till 108 kronor per invånare.

Utvecklingen innebär att kommunernas andel av det samlade offentliga stödet till studieförbunden är avsevärt mindre nu än tidigare.

De senaste åren har minskningen fortsatt, men inte lika mycket som tidigare. År 2011 höjde 62 kommuner bidraget, medan 53 minskade det. För 2012 hade 16 kommuner inte budgeterat något bidrag alls till studieförbunden, vilket är två färre än 2010. Om detta är uttryck för en trend är ännu för tidigt att säga.

Utöver de generella bidragen, som oftast fördelas utifrån volym, alltså det antal cirklar och kulturprogram som studieförbunden genomför, finns det många exempel på att kommunerna stödjer studieförbunden genom riktade bidrag, projektstöd eller ersättningar för olika uppdrag.

Läge för dialog – synpunkter på dialogen

Frågan om studieförbundens relation till kommunerna har på senare år diskuterats flitigt.

Våren 2011 presenterades Läge för dialog – en studie om relationen mellan studieförbund och kommuner. Studien genomfördes i samarbete mellan Folkbildningsförbundet och SKL, Sveriges Kommuner och Landsting. I studien svarade studieförbundsrepresentanter, politiker och tjänstemän i 15 kommuner på frågor, både i intervjuer och genom enkäter.

Precis som Sifos siffror visar, ser kommunföreträdarna i allmänhet positivt på studieförbunden. De efterlyser dock mer fakta om verksamhetens betydelse och effekter för kommunen och dess invånare. Mot detta kan ställas studieförbundens omdömen om den egna verksamheten, som ofta präglas av ett slags trosvis övertygelse om verksamhetens positiva effekter. En övertygelse som bygger mer på praktisk och erfarenhetsbaserad kunskap än på mätningar.

Studien visar att studieförbunds- och kommunföreträdare möts regelbundet, men många anser att dialogen kan utvecklas och förbättras. Flera kommunföreträdare efterlyser en fördjupad dialog som tar fasta på hur man gemensamt kan formulera och möta behov och utmaningar i lokalsamhället, med en bibehållen respekt för de olika roller man har. Många vänder sig alltså mot den mer instrumentella ”avrapporering” som sker, och önskar en närmare dialog kring aktuella frågor.

I Läge för dialog uttrycker många studieförbundsrepresentanter självkritik när det gäller förmågan att kommunicera värdet och nyttan av folkbildningsverksamheten. Många ser ett samband mellan den bristande förmågan att kommunicera och nedskärningarna av kommunbidragen.

Det ska också sägas att Läge för dialog innehåller många röster som

beskriver en god och konstruktiv dialog. Ofta är denna kopplad till en situation där kommun- och studieförbundsrepresentanter känner varandra och känner till de lokala förhållandena i kommunen. Det finns också exempel på hur ett mer kraftfullt agerande från studieförbundens sida bidragit till att påverka kommunens politik.

Vägval & Vilja – med stora utmaningar

I folkbildningsorganisationernas eget idédokumentet Vägval & Vilja från 2013 slås fast att ”Folkbildningen vill vara en utvecklingsmotor i lokalsamhället. Vi vill tydligare ta plats i regionala samverkansprocesser kring kulturplaner och regionala kompetensplattformar, och förstärka dialogen på kommunal nivå.”

Vidare framhålls att ”studieförbunden kan och vill öka närvaron i de större städerna, utan att det sker på bekostnad av vår närvaro i alla landets delar.”

Vägval & Vilja lyfter stora utmaningar! För att fullfölja ambitionerna krävs självklart eftertanke och prioriteringar av folkbildningens egna organisationer. Det förutsätter också en dialog med omvärlden om betydelsen av studieförbundens verksamhet och vilka utvecklingsmöjligheter som finns, samt kommuner och regioner som är öppna för samverkan.

Fem framgångsfaktorer

Den här skriften fokuserar på fem framgångsfaktorer som kan vara värda att fundera över för att uppnå ett förstärkt samarbete och utveckla ett ömsesidigt förtroende mellan studieförbund och kommuner. Dessa faktorer åskådliggörs genom röster från fyra kommuner – Krokoms, Enköping, Botkyrka och Malmö samt från en region – Östergötland. Skildringarna står för sig själva, utan anspråk på att vara ”de mest lyckade exemplen”. Tankar och erfarenheter som förmedlas kan förhoppningsvis ge näring till diskussionen om hur samspelet mellan studieförbund och kommuner kan utvecklas. ●

” Folkbildningen vill vara en utvecklingsmotor i lokalsamhället.

Bra dialog
ökar förtroendet
och föder idéer

ATT MÖTAS

DIALOG & SAMRÅD

”Om studieförbunden vill vinna förtroende är en bra dialog med politikerna absolut nödvändig”, säger Maria Söderberg, kommunalråd (C) i Krokom, en vidsträckt kommun i norra Jämtland med 14 500 invånare.

I de flesta kommuner finns dialog, som i många fall består av korta möten där studieförbunden berättar för politikerna om den verksamhet som bedrivs.

I Krokom har man nu gått ett steg längre, med en grupp där företrädare för kommunen och studieförbunden möts för att diskutera tillståndet i kommunen – och hur man tillsammans kan göra Krokom bättre.

– Utan studieförbund och föreningar skulle vi inte ha den kulturverksamhet vi har i Krokom, säger Maria Söderberg, numera politiker men tidigare aktiv i Studieförbundet Vuxenskolan.

Krokom hör inte till de kommuner som ger högst bidrag till studieförbunden. Att få ekonomin att gå ihop i en glesbygdskommun kräver prioriteringar. Maria Söderberg vill dock gärna se en fördjupad dialog med studieförbunden inför de stora utmaningar som Krokom står inför. Det gäller också att göra folkbildningen mer känd bland allmänheten.

– Långtifrån alla vet vilka möjligheter som finns i studieförbunden, att utveckla en idé, göra nåt kul, lära sig nåt nytt tillsammans med andra.

Bra kontakter – en del av jobbet

Mats Hurtig är kultursamordnare i Krokom. Under sina tjugo år i kommunen har han sett en lång rad politiker och studieförbundsmedarbetare komma och gå. Att upprätthålla bra kontakter med studieförbunden är en del av jobbet. I Krokom bjuds alla in till årliga möten

” Utan studieförbund och föreningar skulle vi inte ha den kulturverksamhet vi har i Krokom.

Var lite mer offensiva!

Några utmaningar till studieförbunden från Maria Söderberg

- Vi ger skattemedel till studieförbunden. Ni måste se till att pengarna används ansvarsfullt och att återrapporteringen sker på ett korrekt och lättillgängligt sätt.
- Fundera över er lokala närvaro. Ni avgör frågan själva, men det går inte att komma ifrån att den lokala förankringen har betydelse för en utvecklad dialog och närmare samarbete.
- Krokoms stora framtidsutmaningar är välfärden och demografin. Här behöver människor involveras. Kan ni i studieförbunden bidra till en ökad medborgardialog?

Maria Söderberg,
kommunalråd (C) i Krokoms

Ålder: 58

Bor: På Rödön i Krokoms.

Fritid: Vara ute i skog och fjäll.

Folkbildning för mig: Goda samtal som ger insikt och förståelse för andra människors åsikter.

Folkbildarförebild: Karin Perers, folkbildare från Avesta. Hon symboliserar det goda samtalet.

med politikerna i barn- och ungdomsnämnden. De fyra studieförbund som har mest verksamhet i kommunen brukar delta.

Dessa samlingar är en viktig del av dialogen, menar Mats Hurtig. En del politiker har nära kontakter med något av studieförbunden. Här får de alla möjlighet att gemensamt berätta om sin verksamhet, sina prioriteringar och framtidsplaner.

Det gäller för studieförbunden att genomföra dessa möten på ett bra sätt. Att vara väl förberedda och fundera över vad politikerna kan vara intresserade av att veta, anser Mats Hurtig. Mellan raderna kan man ana en viss kritik.

– Ibland brukar jag ha förmöten... jag hjälper dem lite... men det har blivit bättre med åren. De måste ju räkna med att alla politiker inte är så insatta, säger han.

Vid mötena deltar ofta representanter för länsbildningsförbundet, vilket Mats Hurtig ser som en fördel.

Fika födde kulturfestival

För ett par år sedan skedde en förändring, enligt Mats Hurtig som en följd av en ”nyfiken och intresserad nämndsordförande”.

De regelbundna mötena utvecklades till att mer handla om konkreta samarbetsfrågor. Det resulterade i en serie träffar med politiker, tjänstemän och studieförbunds företrädare. Nya frågor kom upp på bordet: Hur kan vi jobba med kultur i vården? Kan vi förbättra Kulturskolan? Hur gör vi för att nå betalningssvaga grupper?

Frågorna fick inte något omedelbart svar, men den nya mötesformen är ett sätt att fördjupa dialogen som alla parter uppskattar. Och den gav snart konkret resultat.

– Studieleddaren på Vuxenskolan och jag satt och fikade. Plötsligt väcktes idén om att återuppliva traditionen med kulturveckor i Krokoms.

Sex månader senare, i oktober 2012, genomfördes en succéartad kulturvecka, som återupprepades hösten 2013 med ett sextiotal arrangemang och tre av studieförbunden involverade.

Mats Hurtig är sammankallande i den samrådsgrupp som utkristalliserades till följd av den fördjupade dialogen. Men det hela är inte så formaliserat, utan bygger mycket på att fånga tillfällen och agera när möjlighet ges. Nya kontaktytor har ändå skapats, som i sin tur föder idéer. Fler idéer än det finns pengar till, vilket väl ändå får sägas vara bättre än tvärtom.

Just det här sättet att utveckla dialogen, från avrapporterande möten till ett mer konstruktivt idéutbyte om aktuella frågor och utmaningar i kommunen var något många kommunföreträdare önskade sig i studien Läge för dialog, om relationen mellan studieförbund och kommuner. Att bara rabbla upp siffror om genomförd verksamhet och sedan gå uppfattas inte som särskilt givande.

Planerat och spontant

Maria Söderberg menar att en bra dialog måste kombinera spontana, informella möten och mer planmässiga.

– Det ska vara struktur på dialogen, inte bara prat med folk man redan känner, säger hon.

Men självklart har personkänedom betydelse, inte minst i en vidsträckt men glesbefolkad kommun som Krokoms kommun.

Liksom många andra kommunföreträdare betonar både Maria Söderberg och Mats Hurtig vikten av studieförbundens närvaro i kommunen. All folkbildningsverksamhet är visserligen viktig, menar de, men ett närmare samarbete om kommunens framtid förutsätter studieförbundsrepresentanter som känner till de lokala förhållandena. Studieförbundet Vuxenskolan är i dagsläget det enda med kontor i kommunen, i Krokoms och i Föllinge.

– Jag hoppas de kommer att finnas kvar, säger Maria Söderberg.

– De här studieförbunden som finns längre bort... Jag har inte en susning om vilka de är och vad de gör, säger Mats Hurtig.

Den utvecklade dialogen med studieförbunden i Krokoms väcker i alla fall förhoppningar.

– Jag tror att det är vanligare att vi i glesbygdskommunerna ser studieförbundens betydelse för människor. Vi har ett gemensamt ansvar för en bra dialog och jag ser många möjligheter för att utveckla folkbildningsverksamheten hos oss, säger Maria Söderberg. ●

Mats Hurtig, kultursamordnare, Krokoms kommun

Ålder: 58

Bor: Hus i Krokoms.

Fritid: Teater. Nyårsrevyer varje år.

Folkbildning för mig: Studiecirklar och kultur. Att lära sig saker på ett annat sätt.

Folkbildningsförebild: Margareta Runnsäter på Vuxenskolan i Föllinge. Helt enormt hur mycket hon har fått igång. En lokal folkbildningshjärta.

Konsten att
berätta rätt saker
på rätt sätt

ATT BERÄTTA

INFORMATION & OPINION

”För studieförbunden är det en överlevnadsfråga att berätta vad de tillför och vad vi får ut av varje satsad krona.” Det säger Mona Örjes, kommunpolitiker i Enköping.

”Jag är övertygad om att sjukvården skulle få högre kostnader utan vår pensionärsverksamhet, men hur bevisar jag det?”, frågar sig Lillemor Sjölund på ABF.

De flesta kommuner ger bidrag till studieförbunden. Då är det ett rimligt krav att studieförbunden talar om hur skattepengarna används. Men att träffa rätt med informationen är inte alltid enkelt.

– Det är sällan vi får några frågor från politikerna, säger Lillemor Sjölund som nyligen gått i pension efter sju år som utvecklingsledare på ABF i Enköping. Hon har arbetat i ABF sedan 1977.

Ett skäl till att frågorna uteblir är, enligt Lillemor Sjölund, att kändomen om studieförbund och folkbildning är betydligt sämre än tidigare. Många saknar egen erfarenhet av folkrörelsearbete. Hon får medhåll av Mona Örjes (C), ordförande i upplevelsenämnden i Enköping, som ansvarar för kommunens bidrag till studieförbunden.

– Kunskapen bland oss politiker varierar. Det ställer krav på studieförbunden att träffa rätt med sin information. Det gäller att både ge baskunskaper och bidra till djupare förståelse.

Vilka når ni ut till?

Själv är Mona Örjes i stort sett nöjd med den information som nämnden får från studieförbunden. Varje år får de en sammanställning av verksamheten i kommunen. De har regelbundna möten och nyligen genomförde studieförbunden en uppskattad busstur med besök på olika aktiviteter som studieförbunden genomför i Enköpingstrakten.

Att studieförbunden redovisar grundläggande fakta om verksamheten är viktigt, men det måste kompletteras med annat. För Mona Örjes är en nyckelfråga vilka studieförbunden når ut till.

” Det gäller att både ge baskunskaper och bidra till djupare förståelse.

**Mona Örjes (C), ordförande i
upplevelsenämnden, Enköping**

Ålder: 45

Bor: Villa i Enköping.

Arbete: Verksamhetskonsulent
på IOGT-NTO i Uppsala län.

Fritid: Läsa, natur, familj, politik
och föreningsliv.

Folkbildning för mig: Att få
människor att växa.

Folkbildarförebild: Oscar Olsson,
en av pionjärerna inom svensk
folkbildning.

– Jag brinner för mångfald och vill att människor ska mötas, oavsett kulturell bakgrund. Lyckas studieförbunden med det? Kan de bli bättre? Bidrar deras verksamhet till integration? Det är frågor jag gärna vill ha svar på.

Mona Örjes har själv folkrörelseförankring och en grundinsikt om civilsamhällets betydelse. Så är det inte för alla hennes politikerkollegor. Därför gäller det att kunna föra samtal och leverera bra argument, som även når fram till och förstås av dem som inte känner till studieförbunden.

– Det är alltid besparingar i kommunen. Och ofta är det enklare att föreslå neddragningar som drabbar externa aktörer, som studieförbunden.

Sliter med frågan

Lillemor Sjölund sliter med frågan om hur man på bästa sätt ska informera kommunen. Hon inser att det är nödvändigt, men tycker det är svårt och tar tid. Att vara ensam på ett studieförbundskontor, vilket ofta är fallet i mindre kommuner, gör att många kompetenser ska samsas i en och samma person.

Det goda samarbetet mellan studieförbunden i Enköping underlät-

Kommunikation på fyra ben

Uppsala Läns Bildningsförbund jobbar aktivt med att förbättra kommunikationen med länets kommuner. De utgår från en modell som vilar på fyra ben, tänkt att svara mot de skiftande behov av information som olika målgrupper kan ha. Modellen kan kortfattat beskrivas så här:

1. Fakta

Presentera fakta om verksamheten (deltagare, verksamhet, ämnesområden, verksamhetsformer) men glöm inte att göra det begripligt för utomstående. Redovisa om möjligt effekter, till exempel resultat från deltagarutvärderingar.

2. Exempel

Lyft fram människor och berättelser från verksamheten. Kött och blod! Bra bilder har stor betydelse.

3. Argument

Förklara och beskriv studieförbundens verksamhet utifrån idémässiga utgångspunkter – till exempel genom att argumentera för ett starkt civilsamhälle eller vikten av livslångt lärande.

4. Erbjudanden

Tala om vad ni kommer att satsa på framöver. Öppna för samarbete om angelägna uppgifter i lokalsamhället. Viktigt att ha koll på kommunernas egna mål och förhålla sig till dem.

- Utifrån dessa ben har Bildningsförbundet genomfört kommunikationsinsatser – där de ibland har kombinerat de olika "benen" och ibland fokuserat på ett av dem. Senaste exemplet är *Möten som utvecklar Uppsala* – en gemensam presentation av studieförbundens verksamhet.

tar, liksom ett starkt Bildningsförbund i Uppsala län. Men mer finns att göra.

– Vi måste bli bättre på att nå tjänstemännen, som ju lägger fram information och förslag till politikerna. Men det är inte lätt att ha koll på allt som händer i kommunen. Organisationer ändras och folk byts ut hela tiden, säger hon.

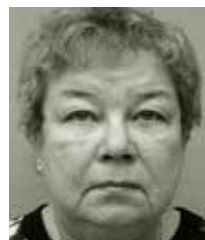
Draghjälpn av media inte är heller särskilt stor. Visst skrivs det om verksamhet som studieförbunden är involverade i, men det är sällan de nämns vid namn.

– Vi har inte så stor allmän verksamhet. Mycket av det vi gör sker ju i samarbete med föreningar, och ofta finns vi med och stöttar i bakgrunden, med planering och genomförande, säger Lillemor Sjölund.

Effekter

Vilken nytta gör kommunens bidrag till studieförbunden? Vad blir effekten? Frågor av den här karaktären blir allt vanligare. Utvärdering och effektmätning är en samhällstrend. Studieförbunden är långtifrån ensamma om att möta krav på effektedovisningar. Politik handlar om att prioritera, och kanske är det i ljuset av detta kraven ska ses. Möjligen är det också en följd av att många politiker och tjänstemän inte själva har erfarenhet av studieförbundens verksamhet.

– Jag har kollegor som vill veta exakt vad vi får ut av satsade pengar. Som hela tiden frågar sig om pengarna skulle göra större nytta någon annanstans, säger Mona Örjes.

Lillemor Sjölund, verksamhetsutvecklare på ABF i Enköping

Ålder: 67

Bor: Villa i Hummelsta utanför Enköping.

Arbete: Pensionär, men jobbar fortfarande lite på ABF.

Fritid: Nu ska jag bli cirkelledare i PRO. Ska leda cirkeln Ung på sextioalet. Annars mest trädgård.

Folkbildning för mig: En känsla som sitter i hjärtat... av att vilja växa tillsammans med andra.

Folkbildarförebild: Elsie Bäcklund, före detta förbundssekreterare i ABF. För människosynen och hennes sätt att leda.

Röster ur "Läge för dialog"

I studien Läge för dialog intervjuades studieförbunds företrädare, politiker och tjänstemän i 15 kommuner om relationen mellan studieförbund och kommuner. Här är några röster:

"Man får vara aktiv själv om man vill veta vad de gör." (tjänsteman)

"Vi har konstaterat att det är väldigt svårt att utvärdera studieförbundens verksamhet. Hur märker man lyckliga människor?" (politiker)

"Jag tycker att de tillför mycket för medborgarna. Det är bredd på cirkelarna och det ger männi-

skor något som vi är beredda att betala för." (politiker)

"Mervärden? Vet inte, det är en bra fråga. Det är det som jag efterlyser, att kunna få mer fylliga och beskrivande rapporter så man kan göra bedömningar vilka mervärden som ges eller inte." (politiker)

"Det är ju så att vi har skattekonor som vi arbetar med och där ska vi naturligtvis se till att få ut det mesta och det bästa av det." (tjänsteman)

"Jag tror att studieförbunden måste arbeta mer med att berätta vad de gör." (tjänsteman)

Hon tror att studieförbunden måste acceptera kraven. Samtidigt måste alla som efterlyser mer fakta vara på det klara med att utvärderingar kostar.

– Bidragen till studieförbunden är ju inte jättestora, och hur mycket pengar ska de lägga på utvärdering, när det egentligen är folkbildningsverksamhet som bidragen ska gå till?

Inga enkla samband

Dessutom finns sällan några enkla orsakssamband i folkbildningens värld och verksamhet. För en enskild deltagare kan effekterna av en studiecirkel komma långt efter det att cirkeln är avslutad. Och hur ska man veta att det var just cirkeln som ledde till förbättrad hälsa, arbetsförmåga eller livskvalitet?

– Jag tror att studieförbunden kan komma en bit på vägen genom att på ett trovärdigt sätt tala om vad de gör och hur deltagarna uppfattar verksamheten. Vad det sedan leder till på längre sikt, det får man anta med något slags trovärdighet, säger Mona Örjes.

Lillemor Sjölund har med egna ögon sett vad ABF:s studiecirklar

” Visa att ni gör skillnad i enskilda människors liv. Vi vill se ansikten och höra berättelser.

Levandegör och lär av misstagen

Lillemor Sjölungs råd till studieförbunden för bättre information till kommunen

- Beskriv och levandegör exempel på att vi gör skillnad i lokalsamhället. Berätta om våra mötesplatser – och vad social gemenskap betyder för människors livskvalitet.
- Inse att du aldrig blir ”färdig” med att informera. Utveckla, pröva och lär av det som inte gick så bra.
- Samordna informationen! I Enköping är vårt samarbete mellan studieförbunden och stödet av länsbildningsförbundet helt avgörande.

Lite räkneexempel skadar aldrig...

Mona Örjes råd till studieförbunden för att vinna ökat förtroende bland kommunpolitiker

- Visa att ni gör skillnad i enskilda människors liv. Vi vill se ansikten och höra berättelser.
- Se till att inte bara nå dem som kommer till er av sig själva. Öka tillgängligheten – oavsett bakgrund, utbildning, funktionsnedsättning. Slitigt och svårt, jag vet, men gör det ändå.
- En del politiker är väldigt förtjus- ta i siffror... Visa den utväxling som kommunpengarna ger – tillsammans med bidrag via staten och landstinget. Lite räkneexempel skadar aldrig.
- Alla kommuner vill sticka ut med bred kultur- och fritidsverksamhet. Visa fram spännande verksamhet som gör Enköping mer attraktivt.

betyder för människor. Hon nämner särskilt verksamheten med äldre i samarbete med PRO. Den ger gemenskap, aktivitet och livskvalitet, men effekterna är ändå svåra att värdera i pengar. Även verksamheten med Irakiska Kulturföreningen och Synskadades förening i Enköping är omfattande.

Hittade missar och fusk

En del av kontakterna mellan kommun och studieförbund gäller bidragens användning utifrån de regler som gäller. Här är Mona Örjes tydlig med att det måste ställas höga krav på att pengarna används enligt fastställda regelverk. I Enköping genomfördes för några år sedan en stor granskning av studieförbundens verksamhet.

– Några kallade det en häxjakt, men vi hittade faktiskt en del missar och till och med fusk. Vi rensade och sedan dess har studieförbunden skött sig väldigt bra, säger Mona Örjes.

Lillemor Sjölund håller med om att studieförbunden måste vara öppna och redovisa hur de arbetar för att följa de regler som finns. Det är ett stort förtroende att få ta del av allmänna medel. Att slarva med bidragen gör det så mycket svårare att försvara och förklara värdet av en fri folkbildning. Och att slå vakt om de generella offentliga bidragen är oerhört viktigt, menar Lillemor Sjölund.

– Annars blir vi projektorganisationer där kommunen bestämmer vad vi ska jobba med. Det ansvaret måste vi ha själva. Det är ju deltagarna och inte politikerna som ska styra folkbildningen. ●

” Det är ju deltagarna och inte politikerna som ska styra folkbildningen.

Initiativ och
uppdrag för
samhällsutveckling

ATT SAMVERKA

PARTNERSKAP & UPPDRAG

Studiecirklar och kulturprogram är basen, men alla studieförbund gör också annat; driver kulturskolor, fritidsgårdar, festivaler och projekt av alla de slag. Ett nära samarbete mellan kommun och studieförbund bidrar till att utveckla välfärd och livskvalitet. Det menar man i Botkyrka söder om Stockholm. Där finns en politisk uttalad vilja att involvera den ideella sektorn. Studieförbunden tillför mycket, tar initiativ och kommer med idéer för att utveckla Botkyrka.

En samhällsaktör med stora öron. Som ser behov och brister. Som har kraft och vilja att förändra. Så vill studieförbunden gärna beskriva sig själv. Och så ser det ut på många håll, men knappast överallt.

I Botkyrka är några av studieförbunden involverade i sådant som ligger vid sidan av den ”traditionella” folkbildningsverksamheten. De möts av en kommunledning med en uttalat positiv syn på folkbildning.

– Politikerna har tydligt markerat att studieförbunden har mycket att tillföra Botkyrka, säger Pernilla Hellman, chef för kultur- och fritidsförvaltningen.

Det har bland annat resulterat i en principöverenskommelse mellan idéburna organisationer och Botkyrka kommun, där syftet är att ge en stabil bas för organisationernas utveckling.

Involverade studieförbund

Studieförbunden i Botkyrka får bidrag från kommunen grundat på genomförda studiecirklar och kulturprogram. Men de gör också annat. Bland annat driver Studieförbundet två fritidsgårdar. ABF driver sedan åttiotalet showskolan Alby Fame. Verksamheterna är inte upphandlade utan driften är bidragsfinansierad och regleras i form av avtal med studieförbunden och kommunen.

Kommunen ställer tuffare krav än tidigare på dem som driver verksamhet på uppdrag. Det gäller inte minst fritidsgårdarna.

” Politikerna har tydligt markerat att studieförbunden har mycket att tillföra Botkyrka.

” Studieförbunden borde vara en samhällsförändrande kraft, men vi håller på att förvandlas till aktivitetsmaskiner.

Pernilla Hellman, kultur- och fritidschef, Botkyrka

Ålder: 50

Bor: Villa i Rönninge.

Fritid: Trädgård!

Folkbildning för mig: Något värdefullt för samhället. Men kanske lite bortglömt.

Folkbildarförebild: Bengt Göransson. För hans klokhet kombinerat med eftertanke och värme.

Mirja Eräpuro, Studieförbundet i Botkyrka

Om vi bara springer efter timmarna förlorar vi kraften

– Studieförbunden borde vara en samhällsförändrande kraft, men vi håller på att förvandlas till aktivitetsmaskiner som letar upp verksamhet som ger mest timmar för minst kostnader. Det säger Mirja Eräpuro, chef för Studieförbundet i Botkyrka.

Avdelningen har inte mycket studietimmar. Ett misslyckande i mångas ögon, för Mirja Eräpuro ett tecken på professionalitet.

– Som folkbildare måste du vara på plats – ute i föreningar, i bostadsområden, vara synlig. Du kan inte sitta på kontoret och vänta på att cirkellistorna ska komma in.

Ett nära samarbete med kommunen är en självklarhet för Mirja Eräpuro. Sedan många år finns utarbetade kontakter och ett

ömsesidigt förtroende, både med politiker och tjänstemän.

– Vi driver två fritidsgårdar. Det gör att vi finns varje dag i områden som Fittja och Storsvreten, där vi verkligen behövs, säger hon.

Mycket av den traditionella cirkelverksamheten är visserligen bra för dem som deltar, men kanske inte det studieförbunden ska prioritera högst. Cirkelarna når inte de som mest skulle behöva dem.

Att uppdrag och projektstöd hämmar studieförbundens frihet håller inte Mirja Eräpuro med om.

– Inte alls. Det viktiga är att det finns en ömsesidighet – att vi tillsammans med kommunen resonerar om vad vi ska göra, och att vi får ekonomiska möjligheter att göra det vi kommer överens om.

– Vi vill utveckla gårdarna till verkliga mötesplatser för ungdomar, med tydliga mål och kompetent personal, säger Pernilla Hellman.

Ofta är studieförbunden involverade i projekt och satsningar med flera samverkansparter. Så är det med Fittja is Peace, en ungdomsfestival som har genomförts fyra år i rad. Studieförbundet är huvudarrangör tillsammans med ett tiotal aktörer. Kommunen ger ett mindre bidrag till festivalen.

– Det är ett bra exempel. Här kom initiativet från Studieförbundet, som såg ett behov och hade en idé. Mer sådant vill vi gärna se. Från kommunen behöver vi bli bättre på att möta initiativ från Botkyrkaborna och från studieförbunden, även om självklart inte allt kan bli verklighet, säger Pernilla Hellman.

Botkyrka är långt ifrån ensam om att bygga partnerskap av det här slaget. Det kan handla om projekt med stöd av kommuner, regioner, myndigheter eller EU. Helt klart är att kommunerna ser positivt på studieförbund som visar vilja och förmåga. Många politiker och tjänstemän efterlyser ett mer proaktivt förhållningssätt från studieförbunden för att lösa lokala samhällsproblem.

– Vi har enorma utmaningar här i Botkyrka. Den viktigaste av allt är att ungdomar blir en del av samhället, kan vara med och påverka och skaffar sig verktyg för att klara sig i livet, säger Pernilla Hellman.

Håll er ideologiska kompass levande

Pernilla Hellmans och Mattias Lidströms råd till studieförbunden för ett bättre samarbete med kommunen

- Var aktiva och kreativa gentemot kommunen. Uppmärksamma sådant som behöver förbättras. Vi tjänstemän och politiker har inte koll på allt som händer.
- Bygg relationer, inte bara med oss i kommunen utan med människor ute i samhället. Det behövs många och stora öron.
- Se till att hålla er egen ideologiska kompass levande. Våga ta de viktiga samtalen om vad folkbildning ska stå för i dagens samhälle. Kanske behövs en uppdatering, men den måste ni göra själva. Även om bidragssystemet gynnar volym måste ni fråga er: Vad gör våra resurser störst nytta? Varför finns vi egentligen till?

Viljan måste finnas

Det räcker inte med att kommunen är positiva att ge uppdrag till studieförbunden. De måste finnas studieförbund som är villiga att åta sig uppdragen och genomföra dem på ett bra sätt. En annan förutsättning är att studieförbunden finns på plats. I Botkyrka står föreningshandläggaren Mattias Lidström för vardagskontakterna med föreningslivet.

– Det är svårt att diskutera lokala utmaningar i Botkyrka med någon som inte känner till hur det är här. Vi vill föra pågående samtal och det kan vi bara göra med studieförbund som finns på plats, säger han.

Inte minst är de informella kontakterna viktiga. Det gör att vägen från ord till handling kortare.

– Vi har en tendens att binda fast oss i strukturer medan verkligheten rusar på därute. Både kommunen och studieförbunden behöver bli snabbare på att haka på och ställa om, säger Pernilla Hellman.

Mattias Lidström menar att även studieförbunden får passa sig så att inte nytänkande och initiativkraft går förlorad.

– Det finns risk att föreningar och studieförbund blir institutioner. Att intäkter och den egna organisationen blir viktigare än uppdraget.

Risk för styrning?

Det är svårt att inte glida in på bidragsfördelningsfrågor när man pratar studieförbund med kommunföreträdare. Finns det en risk att uppdrag och projekt pengar styr studieförbunden för mycket?

– Jag ser det som en möjlighet för dem att driva verksamhet som inte passar in i de trånga statsbidragsmallarna, säger Mattias Lidström.

– Vi måste också få ställa oss frågan vad vill vi ha ut av studieförbunden och hur vi bryter ned statens syften med stödet till folkbildningen så att de träffar rätt här i Botkyrka, menar Pernilla Hellman.

För både Pernilla Hellman och Mattias Lidström är huvudsaken inte vem som gör något, utan att det som görs fyller sitt syfte.

– Det är inte organisationerna som ska växa, det är medborgarna. ●

Mattias Lidström, föreningshandläggare, Botkyrka kommun

Ålder: 43

Bor: Lägenhet i Alby.

Fritid: Engagerad i Ny gemenskap, en förening med hemlösa.

Folkbildning för mig: Något det behövs mer av, och kanske behöver komma mer underifrån än i dag.

Folkbildarförebild: Pia Sundhage. Hon brinner för det hon gör och är bra på att nå ut.

Med politiskt
intresse och
handlingskraft

ATT VILJA

AKTIV FOLKBILDNINGSPOLITIK

Skola, äldreomsorg, kollektivtrafik... heta frågor i samhällsdebatten. Folkbildning står sällan högt på den politiska agendan i kommunerna. Malmö har på senare år sett en nytändning av det politiska intresset för studieförbunden. Förklaringen är en ny bidragsmodell, som gett politikerna större makt och delaktighet i hur pengarna till studieförbunden används.

”Den rena volymfördelningen kommer att dö ut i kommunerna, det är inget studieförbunden behöver vara rädda för. Det säkrar snarare deras överlevnad på sikt”. Det säger Daniel Sestrajcic, vänsterpartist och ordförande i kulturnämnden i Malmö.

Studieförbunden genomför verksamhet. Antalet studiecirklar och kulturprogram rapporteras in till kommunen. Ut trillar bidrag. Så ser det ut i de flesta av landets kommuner. Så var det även i Malmö, fram till 2008.

– Studieförbunden gjorde mycket bra, men för oss politiker var verksamheten anonym. Och det som varken syns eller diskuteras blir lätt en öppen måltavla för besparingar, säger Daniel Sestrajcic.

När han beskriver Malmö stads politik gentemot studieförbunden är ett huvudtema den förändring som skedde 2008. Det var före hans tid som nämndsordförande, men han är en stark anhängare av det nya stödsystemet.

I korthet innebär det att kommunbidraget fördelas mellan de tio studieförbunden i form av dels ett grundbidrag baserat på volym, dels ett riktat stöd, där pengar fördelas utifrån fyra fokusområden (se ruta på nästa sida) och inte som tidigare, enbart utifrån volym.

” Den rena volymfördelningen kommer att dö ut i kommunerna, det är inget studieförbunden behöver vara rädda för.

” Det här är ett sätt för oss att med politiska styrmedel rikta resurser för att möta Malmös utmaningar.

Injektion

Förändringen innebar en injektion av politiskt engagemang för studieförbunden. Plötsligt blev politikerna delaktiga och fick inflytande. Fokusområdena blev utgångspunkt för att diskutera och analysera studieförbundens roll i Malmö.

– Det här är ett sätt för oss att med politiska styrmedel rikta resurser för att möta Malmös utmaningar, säger Daniel Sestrajcic.

Han är mycket noga med att framhålla att förändringarna genomfördes i nära samverkan med studieförbunden. De var med om att ta fram de fyra fokusområdena.

– Studieförbunden tog själva initiativ till att stöpa om systemet. Annars hade det knappast blivit någon förändring.

Daniel Sestrajcic betonar att förändringen inte hade med besparingar att göra. Stödet har inte minskat på senare år, utan räknas varje år upp i takt med pris- och löneutvecklingen. Utöver det har Malmö för 2014 budgeterat en ökning av bidraget till studieförbunden med 325 000 kronor.

I Malmö finns ett brett stöd över partigränserna för bidrag till studieförbunden, även om det finns skillnader i synen på deras roll. Daniel Sestrajcic ser det nya stödsystemet som en garanti för framtida kommunbidrag. Neddragningarna i många kommuner, tror han har

Fokusområden för studieförbunden i Malmö

1. Utveckla och förstärka kulturlivet

- Eget utövande – amatörkultur
- Publika kulturarrangemang
- Samverkan med aktörer i Malmö och inom Malmö stad

2. Erbjud alternativa utbildningsvägar

- Förbereda för och stimulera till fortsatta studier
- Yrkes- och arbetslivsrelaterad utveckling

3. Möta det mångkulturella Malmös utmaningar och möjligheter

- Stärka språkkunskaperna
- Erbjuda arenor för interkulturella möten

4. Engagera fler deltagare inom följande målgrupper

- Unga vuxna 15-25 år
- Personer med invandrarbakgrund
- Grupper med svag förankring inom arbetsmarknad, kultur- och föreningsliv

Så fördelas bidraget i Malmö

- Det kommunala stödet till studieförbunden består av ett grundstöd (60 procent) och ett riktat stöd (40 procent).
- Grundstödet fördelas mellan studieförbunden utifrån volym

(genomförd folkbildningsverksamhet).

- Det riktade stödet fördelas efter värdering av respektive studieförbunds verksamhet inom fyra fokusområden utifrån ett antal kvalitetskriterier.

att göra med att politikerna inte vet vad studieförbunden gör och tillför. Ett annat skäl är att det är sällsynt med proteststormar när bidragen skärs ned.

– Studieförbundens bidrag är de enklaste pengarna att minska för den kommunpolitiker som måste prioritera bort något.

Ingen detaljstyrning

Men finns det då inga baksidor med det nya stödsystemet? Det är självklart enklare att räkna studietimmar och kulturprogram än att göra en kvalitativ bedömning av det studieförbunden utför inom de fyra fokusområdena. Den utvärdering som genomförts visar att dialogen förbättrats, men också att det finns brister (se ruta nedan).

En annan fråga av mer principell natur gäller studieförbundens frihet. De framhåller ofta de generella bidragen som ett skydd mot politikernas klåfingrighet.

– Vi ska inte detaljstyra. Fokusområdena är breda och ger stort utrymme för studieförbunden, säger Daniel Sestrajcic som också påpekar att merparten av pengarna fortfarande fördelas utifrån volym, oavsett om verksamheten utgår från fokusområdena eller inte.

Kraftiga omfördelningar av bidrag mellan studieförbunden har enligt honom aldrig varit syftet med förändringen.

Daniel Sestrajcic, ordförande (V) kulturnämnden i Malmö

Ålder: 37

Bor: Lägenhet i Malmö.

Arbete: Diversearbetare. Jobbar just nu med marknadsföring.

Fritid: Politik, film, matlagning.

Folkbildning för mig: Tanken att alla människor ska ha en plats i samhället och kunna påverka.

Folkbildarförebild: Kent Olofsson. En helt vanlig man som hängde på vänsterpartilokalen när jag kom in där som 14-åring. Han såg mig, trodde på mig, fick mig att läsa och växa.

Malmö stödsystem utvärderat

Kulturförvaltningen i Malmö har utvärderat det stödsystem som infördes 2008. Här är några resultat i sammanfattning:

- Stödmodellen har inneburit ökad dialog mellan kommun och studieförbund. Den har lett till ökad kunskap och utvecklade kontakter.
- Studieförbunden är positiva till utformningen av de fyra fokusområdena, mer negativa till administrationen kring bidraget. "Vi känner att vi fått erkännande för det vi arbetat med i många år – mycket positivt", menar ett studieförbund. "Ansökan är alldeles för omfattande", anser ett annat.
- Ett av syftena med det nya stödsystemet var att motverka den så kallade "timjakten". Utvärderingen visar att det totala antalet studietimmar i Malmö ökat med 50 procent mellan 2008 och 2012. "På denna punkt har Malmö stödmodell knappast haft någon effekt", skriver förvaltningen.
- Stödmodellen har inte inneburit avgörande förändringar vad gäller fördelningen av bidrag mellan studieförbunden.
- Kulturförvaltningen föreslår att stödsystemet ska förenklas, så att administrationen blir mer rimlig, både för kommunen och för studieförbunden. Det bör bli tydligare hur bidragsfördelningen ska ske, utifrån målen.

Källa: Malmö stad, Kulturförvaltningen: Utvärdering av bestämmelser för stöd till studieförbunden (KN-KFÖ-2013-01954)

Proffs på att minska klyftor

Daniel Sestrajcic ser förändringen av stödsystemet som den viktigaste orsaken till att studieförbunden stärkt sin ställning bland politikerna och att diskussionen om deras roll i Malmö har ökat. Men det är inte den enda förklaringen. Daniel Sestrajcic har en klar ideologiskt grundad uppfattning om studieförbundens och civilsamhällets roll, även om han i detta sammanhang hellre talar om folkbildningens betydelse.

– Folkbildning handlar inte bara om studieförbund. Även våra stora kulturinstitutioner har ett folkbildande uppdrag. Kulturen ska präglas av spets och bredd, och framför allt ska den vara inkluderande. Det finns alltid en risk att kulturen bara når en redan bildad vit medelklass, säger han.

Kultur och bildning behöver inte heller bevisa sitt existensberättigade genom att den leder till något annat. Daniel Sestrajcic tror visserligen att kultur har effekter för människors livssituation, men värjer sig ändå mot resonemanget.

– Kultur har ett egenvärde.

” Utmana studieförbunden. Fråga dem: Vilka behov ser ni i samhället? Vilken roll vill ni spela?

Våga lyfta fram era brister

Daniel Sestrajcic om hur studieförbunden kan bidra till ökad politisk debatt i kommunen

- Ha ett aktivt förhållningssätt gentemot oss politiker. Sök upp oss. Men berätta inte bara om hur mycket ni gör och vad bra ni är, utan våga problematisera och lyfta fram brister, både hos er själva och i kommunen. Kanske kan vi hitta lösningar tillsammans.
- Var synliga i samhället! Det mesta som ni gör är bra, men ni måste prioritera det som har störst betydelse för ortens utveckling – och kunna argumentera för era val med oss politiker.
- Bygg allianser med föreningar och nätverk. Det handlar om aktivt fotarbete på klassiskt folkbildarvis. Ut och gör er oumbärliga i samhället, och då tänker jag inte bara som ekonomisk resurs för föreningarna, utan om att diskutera, peppa, bolla idéer, låna ut en lokal...

Analysera studieförbundens roll

Daniel Sestrajcic om hur politiker kan uppnå en mer aktiv diskussion om studieförbundens roll i kommunen

- Låt tjänstemännen analysera studieförbundens roll och verksamhet. Inte bara siffror, utan underlag för en idédiskussion.
- Inrätta ett stödsystem som inte enbart bygger på volym, utan utgår från politikernas och studieförbundens gemensamma prioriteringar. Då blir vi delaktiga och får inflytande. Det gillar politiker!
- Utmana studieförbunden. Fråga dem: Vilka behov ser ni i samhället? Vilken roll vill ni spela? Vi politiker ska bjuda in och visa vad vi förväntar oss.

Utifrån denna syn har studieförbunden en nyckelroll, om de förmår att själva se sitt samhällsuppdrag och agera utifrån det.

– Jag tycker att studieförbundens roll är kompensatorisk. För mig handlar studieförbundens professionalitet inte om fräcka hemsidor och dyra kurser. De ska vara proffs på att minska klyftorna i Malmö. På att prioritera människor som inte nås av allt annat. För detta krävs en levande diskussion om studieförbundens roll i samhället. En diskussion som leder fram till handling. Att våga förändra, pröva nytt och förändra igen...

Han vill inte överbetona sin egen roll ("det känns lite skrytigt") för ett ökat fokus på folkbildning i Malmös kulturpolitik.

– Men det är klart att det har betydelse hur jag agerar. Och jag gillar att förändra och ifrågasätta. Ingen mår bra av att gå på i en trygg lunk. Allt behöver skakas om då och då. Det gäller även studieförbunden. ●

” För mig handlar studieförbundens professionalitet inte om fräcka hemsidor och dyra kurser. De ska vara proffs på att minska klyftorna i Malmö.

Här talar
folkbildningen med
gemensam röst

ATT SAMORDNA

INTERNT STUDIEFÖRBUNDSSAMARBETE

Samverkan är ordet på mångas läppar. Det gäller även i studieförbunden. För att nå politiker och tjänstemän krävs att folkbildningen ibland talar med en gemensam röst. Men samverkan uppstår sällan av sig själv. Bildningsförbundet i Östergötland var nere i brygga, men reste sig och möts numera med respekt bland medlemmar och kommuner.

”Vårt mål var att skapa en proaktiv branschorganisation som kan förmedla de gemensamma värden som folkbildningen står för”, säger Göran Lundström, ordförande i Bildningsförbundet.

År 2006 var stämningen i botten i Östergötlands Bildningsförbund. Mötena harvade på utan entusiasm. Tunga suckar över oförstående kommuner. Bevakande blickar mellan studieförbunden. Kort sagt: Inget bra samarbetsklimat.

– Det var en reaktiv organisation utan riktning, säger Göran Lundström, som förutom ordförande i Bildningsförbundet är chef för ABF Östergötland.

Läget blev akut när regionen började ifrågasätta och hota att dra ned på bidragen till Bildningsförbundet. Nu krävdes förändring. Ska vi ha något Bildningsförbund eller inte, var den avgörande frågan.

Svaret blev ja, men inte obetingat. Att fortsätta som förut var ingen intresserad av. En reformering var nödvändig. I samma stund började nya frågor formuleras: Vad ska vi ha Bildningsförbundet till? Hur ska det organiseras? Vilka är våra målgrupper? Vilka resurser krävs?

Det här var första steget i en process som nu, sju år senare, har resulterat i ett Bildningsförbund med gott självförtroende och stärkt legitimitet, både bland kommunerna och medlemmarna, de tio studieförbunden och sju folkhögskolorna i Östergötland.

Hur hamnade man där? För att reda ut detta möts vi på i Öster-

” En reformering var nödvändig. I samma stund började nya frågor formuleras.

Göran Lundström, chef för ABF Östergötland och ordförande i Östergötlands Bildningsförbund

Ålder: 56

Bor: Lägenhet i Linköping.

Fritid: Jag försöker röra mig regelbundet. Jagar när tillfälle ges.

Folkbildning för mig: En katalysator som fångar upp och bidrar till att förverkliga människors behov.

Folkbildarförebild: Min biträdande chef Tomas Lindgren. En kluvig typ som lärt mig mycket.

götlands Bildningsförbunds nya lokaler i centrala Linköping. Förutom Göran Lundström deltar Samuel Gustafsson, regionchef för Studieförbundet Bilda Sydöst och Anneli Dahlqvist Pettersson, kanslichef på Bildningsförbundet.

Tid för tillit

Första steget mot nyorientering var insikten om att förändring kräver tid och engagemang. Många möten blev det. Under ett år hölls uppåt fem-sex flerdagsträffar med cheferna för samtliga studieförbund och folkhögskolor. Allt under ledning av en extern organisationskonsult.

– Denna massiva satsning var absolut nödvändig, menar Göran Lundström.

Det var ur denna process – med timmar av samtal, argumentation och bollande av idéer – som det nya Bildningsförbundet tog form.

Alla tre runt bordet är noga med att understryka vikten av att lägga ordentligt med tid för att mejsla ut någonting nytt. Det här handlade om en genomgripande kulturförändring – och då måste alla vara delaktiga och böttna i det nya som växer fram.

– Tillit är ett nyckelbegrepp, säger Samuel Gustafsson. Det handlar rent konkret om att vi chefer måste lära känna varandra och hitta en gemensam riktning framåt.

– Nu finns tilliten där. Det kollegiala samarbetet, som gör det lätt att lyfta telefonluren, menar Göran Lundström.

Navelskåderi

Den nya kulturen handlade också om att etablera ett nytt synsätt på folkbildningens roll i samhället. Den drevs fram ur ett antal personers

Länsbildningsförbunden

Länsbildningsförbunden är samlingsorganisationer för folkbildningen inom länen/regionerna. Vanligtvis är studieförbunden och folkhögskolorna medlemmar i länsbildningsförbunden, men på en del håll är även andra bildnings- och kulturaktörer medlemmar, till exempel länsbibliotek och hembygdsförbund.

Länsbildningsförbundens roll varierar, utifrån deras uppdrag från medlemmarna.

Vanliga uppgifter är idédebatt, opinionsbildning och samordning av gemensamma insatser inom folkbildningen. Det är stora skill-

nader i resurser mellan olika länsbildningsförbund. Några har flera anställda medarbetare, andra saknar helt denna resurs.

Länsbildningsförbunden var tidigare stadgemässigt knutna till Folkbildningsförbundet men den kopplingen upphörde 2009. Folkbildningsförbundet har dock antagit en avsiktsförklaring för att underlätta och tydliggöra former för samverkan. Av denna framgår att all samverkan mellan Folkbildningsförbundet och länsbildningsförbunden, kollektivt eller enskilt, fortsättningsvis ska bygga på frivillighet och ömsesidigt behov.

frustration över alltför introverta och själv tillräckliga studieförbund och folkhögskolor. En av kritikerna var, och är i viss mån fortfarande, Göran Lundström.

– Vi kör ibland med ett navelskåderi som jag starkt vänder mig emot. En idé om att vi i folkbildningen vet bäst och inte behöver bry oss om vad som händer runt omkring oss. Vi måste gemensamt göra upp med dessa föreställningar.

Anneli Dahlqvist Pettersson nickar och fortsätter:

– Vi upplevde att folkbildningen var alltför samhällsfrånvärd. Det fanns ingen plattform där vi gemensamt kunde diskutera hur vi vill påverka samhällsutvecklingen.

En ny öppenhet alltså, som numera visar sig i att Bildningsförbundet är en aktör som blir tillfrågad och tagen på allvar – i allt från regionala referensgrupper till kommunala samrådsorgan av olika slag, vare sig det gäller folkhälsa, utbildning, sociala frågor eller kultur.

Bantad styrelse

Förändringen innebar en ny organisation. Styrelsen bantades till fem personer. Utöver det finns ett representantskap med en person från varje medlemsorganisation. Medlemsavgiften är lika för alla studieförbund och folkhögskolor, för närvarande 30 000 kronor per organisation och år. Beslut fattas enligt principen en medlem en röst, inte som tidigare, utifrån storlek på organisation.

Vidare finns en studieförbunds- och en folkhögskoledelegation, en idé som hämtats från Bildningsförbundet i Västra Götaland. Här hanteras frågor som är specifika för de två ”grenarna” av folkbildningen. Något tal om att folkhögskolor och studieförbund ska gå skilda vägar, vilket förekommer på en del håll i landet, finns numera inte i Östergötland.

Ny logotyp, namnskifte och en länsbildningskonsulent som bytte titel till kanslichef var andra nyheter.

– Små symboliska förändringar som inte ska underskattas, säger Göran Lundström.

Gemensamma redovisningar

Ett avgörande steg i det ”nya” Bildningsförbundet var att studieförbunden bestämde sig för att göra gemensamma verksamhetsredovisningar till var och en av Östergötlands tretton kommuner. Det här svarade mot ett uttalat behov från kommunernas sida. Att få svårgenomträngliga redovisningar från tio olika studieförbund, där det var svårt att hitta fram till uppgifter om den egna kommunen, gjorde ingen kommunaltjänsteman lycklig. Här krävdes samordning.

Numera finns en gemensam mall, där varje studieförbund redovisar kommunvis i ord och siffror vad de har gjort under året som gått – och vilka planer de har för framtiden. Allt skickas till Bildningsförbundet som sammanställer och vidarebefordrar till kommunerna. Att

” Vi upplevde att folkbildningen var alltför samhällsfrånvärd.

Anneli Dahlqvist Pettersson,
kanslichef, Östergötlands
Bildningsförbund

Ålder: 54

Bor: Villa i Motala.

Fritid: Jag är periodare i allt. Golf, husbil, handarbete, läser...

Folkbildning för mig: Varje människas egna bildningssträvanden, i ett kollektivt sammanhang.

Folkbildarförebild: Jag har svårt för förebilder... Just nu Magnus Dahlstedt, forskare vid Linköpings universitet som pratar om exkludering och inkludering på ett sätt som går rakt in i hjärtat.

få det hela att fungera har inte varit gnisselfritt.

– En del studieförbund påpekade att ”vi redovisar inte kommunvis”. Då sa jag att ”då måste ni börja göra det nu”, säger Anneli Dahlqvist Pettersson.

Och så blev det. Redovisningarna ger vad kommunerna efterfrågar, ett samlat dokument där man enkelt kan avläsa vad studieförbunden åstadkommer ”i vår kommun”.

Modellen kom inte till i en hast. Den föregicks av samråd mellan ett antal studieförbunds- och kommunföreträdare. Man frågade helt enkelt hur kommunerna ville ha det – vad de ville veta.

– Det var mycket viktigt att det gick till just så. Den gemensamma redovisningen är ett konkret uttryck för vårt sätt att arbeta tillsammans, säger Samuel Gustafsson.

Kommunredovisningarna finns numera på Bildningsförbundets webbplats, för information och inspiration till den som vill veta.

**Samuel Gustafsson, regionchef,
Studieförbundet Bilda Sydöst**

Ålder: 46

Bor: Villa Jönköping.

Fritid: Musik, familj, vänner.

Folkbildning för mig: Att bli lite mer människa.

Folkbildarförebild: Bono. En folkbildarsjäl!

Avskaffade lokala samråd

Runt om i landet möts studieförbunden på kommunnivå i lokala samråd. Så var det även tidigare i Östergötland. Numera är de avskaffade. Genom det nya sättet att samverka har de förlorat sin betydelse. Den gemensamma dialogen med kommunerna sköts av Bildningsförbundet. Här finns inga mallar, utan det är helt situations- och behovsanpassat. När Ödeshög för några år sedan drog in bidragen till studieförbundet formades en strategi och en rad åtgärder genomfördes – som ledde till att bidragen snabbt återinfördes. Nyligen fick studieförbundet i Linköping 840 000 kronor i utvecklingsbidrag, efter ett medvetet dialogarbete från Bildningsförbundet.

Anneli Dahlqvist Pettersson är navet i detta arbete. Hon menar att det är noga att skilja på den kommunialdialog som sker inom Bildningsförbundets ram och den som vart och ett av studieförbunden sköter själva, när det gäller den operativa folkbildningsverksamheten.

– Då ska de vara tydliga med sin profil och identitet. Genom Bildningsförbundet har folkbildningen en gemensam röst.

Alla tre anser att det är oerhört viktigt att studieförbunden är på hugget och ser behoven i lokalsamhället, det kan gälla mer traditionell folkbildning, men också projekt och initiativ inom hela det samhällspolitiska fältet. Det är bara genom ett offensivt lokalt baserat folkbildningsarbete som stödet till studieförbunden långsiktigt kan legitimeras.

– Vi vill sätta samhällsutmaningarna i centrum, gör vi det på ett bra sätt då kommer också pengarna, säger Anneli Dahlqvist Pettersson.

En tydlig ambition är alltså att sätta folkbildningen på kartan. Att bryta det ”introverta” förhållningssättet. Det årliga Folkbildarforum är ett uttryck för detta. Det började som ett regionalt arrangemang men lockar nu deltagare från hela landet. Senast i november 2013 samlades 360 deltagare under två dagar på temat ”Samexistens på lika villkor”.

– Ett sätt att visa hur vi vill verka. Vi bjuder in brett kring en aktu-

Bättre regional samordning

Några råd från Östergötlands Bildningsförbund

- Börja hos er själva. Bestäm att ni vill gå åt samma håll.
- Det räcker inte med att vara överens i ord. Ni måste investera tid för att vinna tid. Skapa tillit och förtroende i gruppen.
- Ställ er frågan: Hur vill vi uppfattas av omvärlden? Svarar ni på den frågan, då är ni på spåret om vad ni måste förändra för att uppfattas just på det sättet.
- Gör något konkret tillsammans. Våra gemensamma kommunredovisningar har tydliggjort vad samverkan innebär i praktiken.
- Var noga med vad ni gör, och inte gör. Bildningsförbundet ska vara den gemensamma rösten och samordnande kraften. Den operativa folkbildningsverksamheten ska studieförbunden stå för.
- Skaffa er stora öron! Det betyder inte att ni måste hålla med om allt ni hör, men det gäller att ha kunskap om hur politiker och tjänstemän resonerar och agerar.

ell omvärldsfråga, i stället för att sitta i ett hörn och bevaka och försvara vår position, säger Anneli Dahlqvist Pettersson.

Ytterligare ett exempel är Bildningsförbundets samarbete med Linköpings universitet, bland annat genom en särskild högskoleutbildning som erbjuds medarbetare i studieförbund och folkhögskolor.

Bildningsförbundet har även fått förtroendet att fördela regionbidraget till studieförbunden. Här har studieförbunden diskuterat sig fram till en fördelningsmodell, med uttalat syfte att minska volymjakten.

Allt detta låter som en solskenshistoria, men processen har inte varit konfliktfri. Det gäller att inte blunda när meningsskiljaktigheter uppstår. Då blir det grus i maskineriet. De tre betonar att det förutom tålmod krävs en genomarbetad tanke för vad man vill uppnå och hålla fast vid den, utan att för den skull bli dogmatisk.

– Återigen, tid och tillit, säger Samuel Gustafsson.

Nyckel till framgång

Den som blickar ut över landet kan lätt konstatera att det finns stora skillnader mellan hur studieförbund och folkhögskolor valt att formera sig regionalt. I frågan om relationen till kommunerna är en utvecklad intern samverkan mellan folkbildningens organisationer av central betydelse, anser Göran Lundström.

– Jag menar att det är själva nyckeln till om vi ska lyckas framöver.

Han är försiktigt optimistisk mot bakgrund av de senaste årens utveckling. Tycker sig se en ökad medvetenhet om vikten av goda relationer med kommuner och regioner. Regionala kompetensplattformar och kulturplaner bidrar till att tydliggöra behovet av gemensam kraftsamling inom folkbildningen.

– På vår jordglob finns bara Östergötland och vi har inga anspråk på att andra ska göra precis som vi. Men det finns ett stort intresse för vårt sätt att arbeta och det är positivt. ●

” Det finns ett stort intresse för vårt sätt att arbeta.

Folkbildningsförbundet

- är de tio studieförbundens intresse- och branschorganisation.
- är ett forum för dialog och erfarenhetsutbyte mellan studieförbunden.
- samordnar studieförbundens gemensamma arbete med kvalitet, etik och validering av folkbildning.
- arbetar med att synliggöra folkbildningen och dess betydelse för människor och samhälle.
- träffar avtal gemensamma för studieförbunden.
- är en av huvudmännen för Folkbildningsrådet som bildades 1991 och har i uppdrag att fördela statsbidraget till folkbildningen och följa upp dess användning.
- är medlem i EAEA (European Association for the Education of Adults) och ICAE (International Council for Adult Education).

Studieförbunden

De tio studieförbunden har olika profil och inriktning och finns över hela landet. Studieförbunden har sammantaget närmare 400 medlemsorganisationer på nationell nivå och är ett stöd för föreningslivet. Studieförbunden utgår från folkbildningens pedagogik och idéer. I centrum står människans nyfikenhet, kreativitet och lust att lära tillsammans med andra.

Studiecirkeln är en stor verksamhet hos studieförbunden. Varje år anordnas cirka 276 000 studiecirkel i de mest skilda ämnen. Att delta i en studiecirkel är alltid frivilligt. Annan populär verksamhet är kulturarrangemang och föreläsningar. Studieförbunden arbetar även med uppdrag och projekt i samarbete med olika aktörer.

Folkbildnings- *studieförbundens intresseorganisation* förbundet

Wallingatan 38, 111 24 Stockholm
Telefon 08-402 01 50 Fax 08-402 01 59
fbf@studieforbunden.se www.studieforbunden.se

STUDIEFÖRBUNDENS VERKSAMHET sker i Sveriges kommuner. På så gott som varje ort genomförs studiecirklar och kulturprogram i de mest skiftande ämnen. Goda relationer mellan studieförbunden och kommunerna är en viktig del i ett lokalt förankrat folkbildningsarbete. Samarbetet fungerar väl på de flesta håll, men det finns utrymme för förbättringar. Dialogen behöver hållas levande och utvecklas.

VÄGAR TILL FRAMGÅNG lyfter fram några faktorer som vi tror kan bidra till detta. Du möter politiker, tjänstemän och studieförbundsrepresentanter som ger sin syn på saken.

